

– To create apprentices who will continue his work and leave his school when the need for retirement arises in the future;

Forming his profession as a profession that serves him and provides for his future.

Such requirements create many opportunities for young people. The need for a profession is inextricably linked with the demands placed on young people. Young people are only interested in and benefit from careers they like.

References

1. Ma'Mirjonovna, Omonova Sevara. "Oliy ta'limda ijtimoiy-psixologik xizmat ko'rsatishning tashkiliy masalalari." *Ta'lim fidoyilari* 13 (2022): 41-45.
2. .Yo'lchiboyeva, D. "Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bola shaxsiga yo'naltirilgan ta'lim dasturini amaliyotga tatbiq etishning samarali usullari." *XALQ TA'LIMI* 1 (2021): 115-119.
3. Yulchiboyeva, Dilfuza. "Main tasks of educational processes." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 11.6 (2021): 23-27.
4. Ergashevna, Yulchiboeva Dilfuza. "Psychological and Pedagogical Aspects of the Development of the Emotional Sphere of Preschool Children." *European Multidisciplinary Journal of Modern Science* 5 (2022): 367-371.
5. Dilorom Abdullaevna Salieva, & Karas Orzhanovich Kaziev. (2022). *THE INFLUENCE OF THE GENDER PERSONALITY OF THE MANAGER ON INTERPERSONAL RELATIONS IN PERSONNEL MANAGEMENT*. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(11), 756–760. Retrieved from <https://www.giirj.com/index.php/giirj/article/view/4002>.

МРНТИ 14.29.29

УДК 376.37

¹Рамазанова Д.Ж.,^{2,3,4} Аманжолова А.Г., Ерланқызы А., Сембай Г. Қ.

¹ PhD, аға оқытушы, ^{2,3,4} 7M01902-Арнайы педагогика білім бағдарламасының I-курс магистранттары, Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті
Ақтөбе, Қазақстан

СӨЙЛЕУ ТІЛІНДЕ БҰЗЫЛЫСТАРЫ БАР БАЛАЛАРҒА ЛОГОПЕДИЯЛЫҚ ТҮЗЕТУ ЖҰМЫСТАРЫН ТИІМДІ ҰЙЫМДАСТЫРУ

Аңдатпа

Мақалада логопедиялық түзету жұмысының үрдісі сипатталған, әртүрлі сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмысты ұйымдастыру және мазмұны бойынша педагогтарға әдістемелік ұсыныстар берілген.

Түйінді сөздер: логопедиялық жұмыс, түзету, сөйлеу қабілеті бұзылған балалар.

¹Рамазанова Д.Ж.,^{2,3,4} Аманжолова А.Г., Ерланқызы А., Сембай Г. Қ.

¹ PhD, ст. преподаватель, ^{2,3,4} магистранты I-курса по специальности 7M01902- Специальная педагогика, Актюбинский региональный университет имени К.Жубанова
Актобе, Казахстан

ЭФФЕКТИВНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ЛОГОПЕДИЧЕСКОЙ КОРРЕКЦИОННОЙ РАБОТЫ ДЛЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Аннотация

В статье описан процесс логопедической коррекционной работы, даны методические рекомендации для педагогов по организации и содержанию работы с детьми с различными речевыми нарушениями.

Ключевые слова: логопедическая работа, коррекция, дети с нарушениями речи.

¹ Ramazanova D.Zh.,^{2,3,4} Amanzholova A.G., Yerlankyzy A., Sembai G. K.

¹ PhD, senior lecturer,^{2,3,4} 1st-year master's student in the specialty 7M01902-Special Pedagogy
Aktobe Regional University named after K.Zhubanov
Aktobe, Kazakhstan

EFFECTIVE ORGANIZATION OF SPEECH THERAPY CORRECTIONAL WORK FOR CHILDREN WITH SPEECH DISORDERS

Abstract

The article describes the process of speech therapy correctional work, gives methodological recommendations on the organization and content of work with children with various speech disorders.

Keywords: speech therapy, correction, children with speech disorders.

Бүгінгі таңда педагогикалық жұмыстың өзекті мәселелерінің бірі-сөйлеу тілінде бұзылыстары бар оқушылармен жұмыс жасау мәселесі. Сөйлеудің жалпы дамымаған балалары-бұл қалыпты есту және сақталған интеллект кезінде сөйлеу дамуында ауытқулары бар балалар. Сөйлеу-бұл адамның қарым-қатынас деңгейін жоғарылату құралдарының бірі, оны тұлға ретінде дамыту жолы, сайып келгенде, ең жақсы әлеуметтік бейімделуге қол жеткізу тәсілі. Сөйлеу қабілеті бұзылған балалар үшін бұл қабілет нашар дамыған, сондықтан оның дамуына тек логопед пен педагог - психолог қана емес, сонымен бірге осы балалармен жұмыс істейтін барлық мұғалімдер де назар аударады.

Логопедиялық түзету жұмыс-бұл түзету және білім беру міндеттері жүзеге асырылатын педагогикалық процесс. Бұл процесті ұйымдастырған кезде сөйлеу бұзылыстарын түзету процесінде логопед пен балалардың қызметін анықтайтын жалпы бастапқы ережелерді басшылыққа алу қажет[1].

Логопедиялық жұмыстың мақсаты- балалардың ауызша сөйлеу дамуындағы ауытқуларды ерте анықтау және жеңу.

Логопедтің жұмысы барысында жүзеге асыратын міндеттері:

- балалардың сөйлеу дамуын диагностикалауды жүзеге асыру;
- ұжымдағы балалардың әлеуметтік бейімделуі;
- коммуникативтік қабілеттерін қалыптастыру;
- ынтымақтастық қабілетін қалыптастыру;
- балалардың сөйлеу бұзылыстарын қажетті түзетуді жүзеге асыру;
- балалардың байытылған, алуан түрлі іс-әрекеттері үшін дамытушы пәндік-кеңістіктік орта мен жағдайлар жасау;
- сөйлеу кемістігін түзету мен өтеудің жеке бағытын оның құрылымын, шарттылығын, сондай-ақ балалардың жеке тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып анықтау және іске асыру;
- сөйлеуді дамыту проблемалары бар балаларды оңалту кезінде кешенді тәсілді іске асыруда түзету-білім беру процесінің барлық субъектілерінің өзара іс-қимылын ұйымдастыру;
- балалардың толыққанды, үйлесімді дамуын қамтамасыз ету, өз баласына қатысты құзыретті педагогикалық ұстанымды қалыптастыру үшін тәрбиеленушілердің отбасыларымен өзара іс-қимыл жасау.

Логопедиялық жұмыс принциптері сөйлеуді түзету кезінде логопед пен баланың бірлескен жұмысын анықтайтын бастапқы ережелерді білдіреді. Қазіргі уақытта логопедиялық жұмыстың негізгі принциптері ерекшеленеді, оларға мыналар жатады[2]:

1. Жүйелілік принципі әртүрлі ақаулардың құрылымын ескереді, жетекші бұзылуды анықтайды және бастапқы және қайталама ақауларды байланыстырады. Сөйлеу-бұл күрделі психикалық процесс, сондықтан оның жеке байланыстары бұзылған кезде де, әдетте, бүкіл сөйлеу әрекеті бұзылады. Бұл сөйлеу бұзылыстарын жоюдағы жүйелік тәсілді анықтайды.

2. Сараланған тәсіл принципі бұзылу этиологиясын, симптоматологиясын, сөйлеу ақауларының құрылымын, баланың жеке және жас ерекшеліктерін ескере отырып жүзеге асырылады. Логопедиялық жұмыс процесінде сөйлеудің даму деңгейін, психикалық процестердің ерекшеліктерін, танымдық белсенділік деңгейін ескеру қажет.

3. Кезеңділік принципі логопедиялық әсер етудің күрделі процесі болып табылады, яғни кемшіліктерді түзету бірнеше кезеңдерде жүреді. Әр кезеңнің өз міндеттері, әдістері мен түзету әдістері бар. Бір кезеңнен келесі кезеңге біртіндеп көшу бар-қарапайымнан күрделіге дейін.

4. Онтогенетикалық принцип, яғни логопед онтогенездегі сөйлеудің дамуын қарапайымнан күрделіге дейін ескеруі керек. Баланың сөйлеуіндегі дыбыстарды оның даму процесінде пайда болған ретпен түзету керек.

5. Табиғи сөйлеу қарым-қатынас принципі баланың әртүрлі жағдайларын болжайды. Баланың қоршаған ортасы ақаудың түрі, міндеттері, жұмыс әдістері туралы хабардар болуы керек және логопедпен тығыз байланыста болуы керек.

Логопедиялық жұмыс-бұл әртүрлі кезеңдер ерекшеленетін мақсатты, күрделі ұйымдастырылған процесс. Олардың әрқайсысы өз мақсаттарымен, міндеттерімен, түзету әдістері мен әдістерімен сипатталады. Бір кезеңнен екінші кезеңге өтудің алғышарттары дәйекті түрде қалыптасады.

Логопедиялық жұмысты жүзеге асыруда жеке тұлғаны түзету және тәрбиелеу үлкен орын алады, оның барысында сөйлеу бұзылыстарының әртүрлі формалары бар балалардың жеке басын қалыптастыру ерекшеліктері, сондай-ақ жас ерекшеліктері ескеріледі.

Сөйлеудің бұзылуын түзету жетекші қызметті ескере отырып жүзеге асырылады.

Мектеп жасына дейінгі балаларда ол аналитикалық-синтетикалық қызметті, моториканы, сенсорлық саланы дамыту, сөздікті байыту, тілдік заңдылықтарды игеру, баланың жеке басын қалыптастыру құралына айналатын ойын әрекеті процесінде жүзеге асырылады.

Мектеп жасында жетекші іс-әрекет осы жастағы балалардағы сөйлеу бұзылыстарын жою кезінде түзету және логопедиялық жұмыстың негізіне айналатын оқу болып табылады.

Логопедиялық жұмыс процесінде баланың жетекші іс-әрекетін ескере отырып, сөйлеу қарым-қатынасының әртүрлі жағдайлары модельденеді.

Табиғи сөйлеу қарым-қатынасы жағдайында дұрыс сөйлеу дағдыларын бекіту үшін логопед, мұғалім, тәрбиеші, отбасы жұмысында тығыз байланыс қажет.

Логопед мұғалімдерге, ата-аналарға баланың сөйлеу бұзылысының сипаты туралы, түзетудің осы кезеңіндегі міндеттер, әдістер мен әдістер туралы хабарлайды, логопед кабинетінде ғана емес, сонымен қатар мұғалімдер мен ата-аналардың бақылауымен реттелмеген іс-шаралар кезінде де дұрыс сөйлеу дағдыларын бекітуге қол жеткізеді.

Сөйлеу бұзылыстарын жою кезінде жетекші маман логопед болып табылады, өйткені ол жалпы теориялық және арнайы кәсіби білім жүйесіне ие, әртүрлі сөйлеу патологиясы бар балалардың психологиялық ерекшеліктері мен мүмкіндіктерін біледі, оларды оқыту мен тәрбиелеудің әдістері мен әдістерін біледі.

Сондықтан түзету және білім беру процесінің мазмұнына мыналар кіруі керек:

– сөйлеу бұзылыстарының құрылымы мен ауырлығын анықтайтын логопедиялық тексеру;

– алдын ала логопедиялық қорытындыны тұжырымдау және балаларды оны растау үшін психологиялық-медициналық-педагогикалық комиссияға жіберу;

– сөйлеу патологиясының сипаты мен жасын ескере отырып, сабақтарға арналған топты толықтыру;

– сөйлеудің әртүрлі бұзылыстарын жою бойынша фронтальды, кіші топтық және жеке сабақтар өткізу;

– белгіленген нысан бойынша нормативтік-құқықтық актілерде айқындалған құжаттаманы жүргізу.

Сөйлеу терапиясының әсер ету бағыттары сөйлеу бұзылыстарының түріне байланысты анықталуы керек[3]. Мысалы, сөйлеудің фонетикалық-фонематикалық дамуын жету үшін логопедиялық жұмыстың негізгі бағыттары:

1. Толық фонематикалық есту және фонематикалық қабылдауды дамыту, сөйлеу, сөйлеу, көру және басқа анализаторларға сүйену.

2. Тілдің фонетикалық жүйесін қалыптастыру: артикуляцияны нақтылау және көру, есту, тактильді қабылдау, кинестетикалық сезімдерге сүйене отырып, сақталған дыбыстардың айтылуын бекіту.

3. Сауаттылыққа үйрету. Дыбыс пен әріп параллель зерттеледі. Жаңа әріпті үйрену кезінде дисграфиялық және дислексиялық сөйлеу бұзылыстарының алдын-алу жаттығулары міндетті түрде енгізіледі.

4. Қолданыстағы сөздердің мағынасын нақтылау және жаңа сөздердің жинақталуы арқылы да, сөз құрудың әртүрлі тәсілдерін белсенді қолдану қабілетін дамыту арқылы да лексикалық қорды кеңейту және нақтылау.

5. Сөйлеудің грамматикалық құрылымын жетілдіру: предлогтарды дұрыс қолдану арқылы сөздерді өзгерту жаттығуларын орындау; үнемі күрделене отырып, әртүрлі құрылымдағы сөйлемдер құрастыру.

6. Біртұтас мәлімдеме жасау дағдыларын бекіту.

7. Оқытудың психологиялық алғышарттарын дамыту және жетілдіру

8. Мектепке коммуникативті дайындықты қалыптастыру.

Сөйлеудің жалпы дамымаған балалары ақаудың ауырлығы мен оның пайда болу сипаты бойынша күрделі гетерогенді топты құрайды. Түзету-логопедиялық процестің мазмұны балалардың жасына, сөйлеу кемістігінің ауырлығы мен құрылымына, сөйлеудің даму деңгейіне (I, II, III), балалардың сақталған компенсаторлық мүмкіндіктеріне байланысты[4].

I сөйлеу дамуының деңгейі

1. Сөйлеудің психологиялық базасын қалыптастыру (қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау)

2. Сөйлеуге белсенді ерікті назар аударуды тәрбиелеу, яғни. сөйлеуді тыңдауға үйрету.

3. Сөйлеуді түсінуді дамыту: сөздер, сөз тіркестері, 2-4 сөзден тұратын қысқа сөз тіркестері.

4. Жалпы, артикуляциялық және ұсақ моториканы дамыту.

5. Дұрыс айтылатын дыбыстардың артикуляциясын нақтылау.

6. Еліктеу іс-әрекеті негізінде тәуелсіз сөйлеуді дамыту.

7. Қарапайым сөзжасамдарды, сөзжасамдарды игеру арқылы екі бөліктен тұратын қарапайым сөйлемді қалыптастыру.

8. Сөйлеу әрекетін ынталандыру үшін дамыту қызметін құру.

Сөйлеуді дамытудың II деңгейі

1. Сөйлеудің психологиялық базасын қалыптастыру

2. Сөйлеуді түсінуді дамыту, яғни нақты ұғымдар нақтыланады, сөздің пәндік байланысы қалыптасады, сөз формаларының өзгеруін және олардың сөйлемдегі байланыстарын түсінуді қажет ететін сұрақтар енгізіледі.

3. Сөздік қорын кеңейту және байыту: тақырыптық циклдар бойынша етістіктердің, салыстырмалы және иелік сын есімдердің, зат есімдердің мағынасын нақтылау; жалпылау мен дерексіз ұғымдарды қалыптастыру, синонимдерді, антонимдерді жинақтау.

4. Фонематикалық есту қабілетінің дамуы.

5. Мотор функцияларының күйін қалыпқа келтіру.

6. Дыбысты айтуды жетілдіру: дұрыс айтылатын дыбыстарды бекіту және қарапайым артикуляцияны қою және оларды өз сөйлеуінде бекіту.

7. Дыбыстық-силлабикалық құрамы бойынша қол жетімді силлабикалық құрылымның сөздерін ассимиляциялау.

8. Қарапайым грамматикалық категорияларды практикалық игеру (предлогтарды қолдану, сөздік өзгерістер)

9. Сөйлеуде жалпы сөйлемдерді қолдану; сөйлемнің әр мүшесінің мағынасын түсіну.

10. Фразалық сөйлеуді қалыптастыру (сұрақтарға жауап беру, өлеңдерді жаттау, шағын мәтіндерді қайталау)

11. Дыбыстық талдау мен синтездің қарапайым дағдыларын игеруге дайындықты қалыптастыру.

Сөйлеуді дамытудың III деңгейі

1. Сөйлеудің психологиялық базасын қалыптастыру.

2. Сөйлеудің әртүрлі бөліктерінің жаңа сөздерін жинақтау және сөз құрудың әртүрлі тәсілдерін белсенді қолдана білу арқылы сөздік қорын кеңейту.

3. Тілдің грамматикалық құралдарын жетілдіруді дамыту

4. Фонемалық есту және фонемалық қабылдауды дамыту

5. Дыбыстың дұрыс айтылуын қалыптастыру: артикуляциялық аппаратты дамыту, жегіспейтін дыбыстарды қою және оларды сөйлеуде автоматтандыру.

6. Әр түрлі силлабикалық құрылымдағы сөздерді ассимиляциялау

7. Сауаттылыққа үйрету. Дыбыс пен әріп параллель зерттеледі. Жаңа әріпті үйрену кезінде дисграфиялық және дислексиялық сөйлеу бұзылыстарының алдын-алу жаттығулары міндетті түрде енгізіледі.

8. Біртұтас сөйлеуді қалыптастыру: өз сөзіңізді жоспарлауға, өз сөзіңіздің мазмұнын дербес анықтауға, сөйлеу жағдайының жағдайына бағдарлауға үйрету.

9. Мотор функцияларының күйін қалыпқа келтіру

10. Оқытудың психологиялық алғышарттарын дамыту және жетілдіру

11. Оқытуға коммуникативті дайындықты қалыптастыру.

Осылайша, әртүрлі сөйлеу бұзылыстары бар балалармен жұмысты ұйымдастыру кезінде логопедтің жалпы бастапқы ережелеріне сүйену керек, сонымен қатар сөйлеу бұзылыстарының түріне байланысты логопедиялық әсердің мазмұнына қатысты ұсыныстарды сақтау керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Логопедия. Методическое наследие: Пособие для логопедов и студентов дефектологического факультета пед.вузов / Под ред. Л.С. Волковой: в 5кн. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – Кн. V: Фонетико-фонематическое и общее недоразвитие речи: Нарушения речи у детей с сенсорной и интеллектуальной недостаточностью.

2. Тулебиева Г.Н., Ибатова Г.Б., Нурсейтова Ж.Ж., Өмірбек С.Ж., Мектеп жасындағы жазбаша сөйлеу тілінің бұзылыстары бар балалармен жүргізілетін түзету жұмысының ұйымдастыру-әдістемелік негіздері: әдістемелік нұсқаулықтар/ Тулебиева Г.Н., Ибатова Г.Б., Нурсейтова Ж.Ж., Өмірбек С.Ж., - Алматы: ТП ҰҒПО, 2017.- 51 б

3. Выявление и преодоление речевых нарушений в дошкольном возрасте: метод. пособие / Сост. И.Ю. Кондратенко. – М.: Айрис-пресс, 2005.

4. Коррекция нарушений речи у дошкольников: Часть 1. Организационные вопросы программно-методического обеспечения / Под ред. Л.С. Сековец. – М.: Аркти, 2005. «Логопед» для ДОУ. – М.: ТЦ Сфера, 2005. – 80 с. – (Приложение к журналу «Управление ДОУ»).